

АСОЦІАЦІЯ «УКРСАДПРОМ»



КОНЦЕПЦІЯ РОЗВИТКУ РОЗСАДНИЦТВА В УКРАЇНІ НА ПЕРІОД ДО 2025 РОКУ



Київ 2021

«СХВАЛЕНИЙ»
Наглядовою Радою Асоціації «Укрсадпром»
(протокол № 3 від 8 лютого 2021 р.)

КОНЦЕПЦІЯ РОЗВИТКУ РОЗСАДНИЦТВА В УКРАЇНІ НА ПЕРІОД ДО 2025 РОКУ

В розробці «Концепції розвитку розсадництва в Україні на період до 2025 року»
приймали участь:

Базюк Олег Федорович, (ТОВ «Долина-Агро» Івано-Франківська область),

Босий Олег Володимирович, (ТОВ «ФруТек» Вінницька область),

Домбровська Анна Іванівна, (ФГ «Фруктовий сад АТ» Київська область),

Караєв Олександр Гнатович, д.т.н., (Таврійський державний агротехнологічний університет),

Курило Валерій Пилипович, (ТОВ «Богданівський плодородсадник» Миколаївська область),

Кучер Микола Федорович, к.с-г.н., (ТОВ «АПК «МАЇС» Черкаська область),

Майборода Володимир Павлович, к.с-г.н., (Уманський Національний університет садівництва),

Матвієць Олександр Григорович, к.с-г.н., (Асоціація «УКРСАДПРОМ»),

Мазур Борис Миколайович, к.с-г.н., (Національний університет біоресурсів і природокористування
України)

Мельник Тарас Володимирович, (ФГ «ГАДЗ» Тернопільська область),

Розсоха Євген Васильович, к.с-г.н., (ТОВ «Бахмутський розсадник» Донецька область),

Тітов Антон Вікторович, (Асоціація «УКРСАДПРОМ»),

Фединець Михайло Ілліч, (ФГ «Надія Сад» Закарпатська область),

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Світові тенденції

Головні тенденції на світовому ринку, які визначають основи функціонування галузі садівництва в цілому та розсадництва зокрема, задаються розвинутими країнами світу, зокрема Європейського Союзу, США та ін. Завдяки цьому досягається прогнозованість обсягів виробництва, здійснюється контроль за поширенням сортів та садивного матеріалу, гарантується безпечність та якість продукції. При цьому врегульовуються організаційна структура виробництва, земельні відносини, використовуються новітні технології та сучасна техніка, на підприємствах працюють кваліфіковані кадри.

Сучасний стан розсадництва в Україні

Галузь розсадництва плодкових культур є основою промислового садівництва і призначена забезпечувати її сертифікованим садивним матеріалом у необхідній кількості, що визначає сталий розвиток галузі садівництва України, яке, в свою чергу, виконує важливу задачу з забезпечення громадян плодовою продукцією у нормах, визначених ВООЗ.

Галузевою програмою розвитку садівництва України на період до 2025 року передбачено збільшення площ, зайнятих під садами, на 4,5% [2]. Станом на 01.01.2020 року площі під садами склали 99,2 тис. га, тобто прогнозоване середнє збільшення площ закладання садів щороку має дорівнювати 5 тис. га.

На сьогодні в Україні вирощуванням сертифікованого садивного матеріалу плодкових та ягідних культур займаються 73 господарства, зокрема 2 наукові установи. У 2020 році ними вирощено сертифікованих саджанців районованих сортів по всіх розсадницьких господарствах: плодкових – 4026,88 тис. шт., ягідників кущових – 4056,44 тис. шт., горіхоплідних – 1147 тис. шт., суниці – 8,5 млн. шт., з них в господарствах Асоціації «Укрсадпром» понад 60 %.

При цьому значна частина саджанців виробляється в неспеціалізованих господарствах (ОСГ, ФГ, тощо), які неоснащені необхідною матеріальною базою, відповідними спеціалістами, не сплачують податки у місцеві бюджети. Крім того, такі господарства важко контролювати на сортову приналежність, фітосанітарний стан насаджень, відповідність застосування агротехнічних заходів та прийомів.

Для закладання нових насаджень у сільськогосподарських підприємствах необхідно збільшувати виробництво сертифікованих саджанців плодово-ягідних культур.

2. ПЕРСПЕКТИВИ ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗИ

Стратегічні цілі розвитку

Перегляд чинного законодавства у сфері розсадництва багаторічних культур зумовлений необхідністю забезпечити ефективне виконання зобов'язань у рамках ратифікованої Україною Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом в частині реальної гармонізації українського законодавства, насамперед, в розрізі напрямків реєстрації сортів та сертифікації садивного матеріалу.

Відносини з охорони прав на сорт в Україні регулюються Законом України «Про охорону прав на сорти рослин» [3], згідно з яким права на сорт набуваються в Україні шляхом подання до Компетентного органу заявки, експертизи заявки та державної реєстрації прав.

Другою складовою регулювання для введення сорту в обіг та його комерціалізації є Закон України «Про насіння і садивний матеріал» [4], який визначає умови ввезення, обігу садивного матеріалу та обов'язок для кожного виробника та постачальника садивного матеріалу проходження сертифікації садивного матеріалу на сортові та товарні особливості.

Проблеми, що гальмують розвиток

Найбільш важливими сучасними проблемами, що вимагають вирішення, є:

- гармонізація законодавства України з питань розсадництва багаторічних культур до Стандартів ЄС, сертифікаційних схем ЕРРО;
- розсадники України не мають право розмножувати та реалізовувати сорти, клони, види, форми «суспільного, народного надбання» багаторічних культур як вітчизняних так і розвинених країн світу;
- неконтрольований обіг садивного матеріалу (на «Хоббі ринку»), вирощеного поза схемою сертифікації з маточного матеріалу невизначеного походження;
- існуюча система сертифікації садивного матеріалу в Україні та створення у цій сфері конкурентного середовища (незалежні акредитовані лабораторії, експерти, аудиторі) із залученням галузевої Асоціації;
- формування державної підтримки лише вітчизняних виробників садивного матеріалу;
- відсутність навчальних баз сучасної практичної підготовки спеціалістів в галузі розсадництва;
- відсутність якісної освітньої підготовки майбутніх спеціалістів в галузі розсадництва.

3. ШЛЯХИ РОЗВИТКУ І СПОСОБИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ

Законодавча база

З метою вирішення проблемних питань галузі, окремі положення чинного законодавства та нормативно-правових актів, що регулюють діяльність суб'єктів підприємницької діяльності в галузі розсадництва, потребують імплементації до норм і правил країн ЄС та світових стандартів.

Галузь розсадництва, з огляду на специфіку виробництва, потребує вдосконалення існуючих законодавчих актів, якими має бути врегульовано:

- проведення аудиту діючих ДСТУ в сфері розсадництва та гармонізувати їх до стандартів ЄС і сертифікаційних схем ЄОКЗР;
- реформування механізму реєстрації та використання нових сортів плодових та ягідних культур;
- надання розсадникам України право розмножувати та реалізовувати сорти, клони, форми «суспільного надбання» багаторічних культур як вітчизняної, так і іноземної селекції;
- контроль за поширенням сортів плодових та ягідних культур в Україні;
- систему сертифікації садивного матеріалу та створення у цій сфері конкурентного середовища (незалежні лабораторії, експерти, аудиторі) і контроль з боку галузевої Асоціації;
- механізм співпраці між відповідальними органами державної влади та галузевою асоціацією;
- державна політика щодо контролю за поширенням шкідливих мікроорганізмів.

Технологічні аспекти розвитку галузі

Технологічні аспекти розвитку галузі:

- формування передумов (державна підтримка, організація навчання, підвищення кваліфікації) для переходу господарств до використання інноваційних технологій;
- використання при створенні насаджень як сучасних сортів плодових і ягідних культур, так і сортів суспільного надбання;
- формування банку ДНК-паспортів на сорти для оригінаторів;
- розвиток розсадницької бази, створення умов для повного переходу виробництва садивного матеріалу плодових та ягідних культур на безвірусну основу;
- покращення наукового-технічного забезпечення галузі садівництва;
- формування переліку акредитованих лабораторій, у яких можна проводити тестування рослин на присутність/відсутність вірусів;
- створення банку рослин з безвірусним матеріалом (на базі однієї чи декількох in-vitro лабораторій).

Розсадництво як головна складова успішного розвитку

Перспектива переходу розсадницьких господарств на вирощування безвірусного сертифікованого садивного матеріалу багаторічних культур, адаптованого до ґрунтових і кліматичних умов конкретної зони, обумовлює необхідність закладення в Україні нових маточних насаджень плодових, горіхових і ягідних культур, створення маточно-насіньових і маточно-живцевих садів та розсадників для виробництва необхідної кількості саджанців сучасного сортового складу. Вирощені саджанці повинні відповідати сучасним світовим стандартам.

Збільшення обсягів виробництва безвірусного садивного матеріалу можна забезпечити тільки широко впровадивши біотехнологічні методи діагностики, оздоровлення та прискореного розмноження базових клонів – культуру тканин, зелене живцювання і т.п. та створивши науково-виробничі біотехнологічні тепличні комплекси з виробництва високоякісного садивного матеріалу. За умови побудови таких комплексів, обсяги виробництва сертифікованого садивного матеріалу значно зростуть.

Для розвитку вітчизняної системи виробництва оздоровленого садивного матеріалу плодових та ягідних культур слід здійснити наступні заходи:

- впровадити незалежну систему сертифікації садивного матеріалу плодових і ягідних культур в Україні відповідно до сертифікаційних схем ЄОКЗР;

- розробити і налагодити виробництво вітчизняних тест-систем для ПЛР-аналізу з метою тестування основних вірусів плодових, ягідних рослин відповідно до сертифікаційних схем ЄОКЗР;

- використовувати біотехнологічні методи прискореного розмноження безвірусного садивного матеріалу з контролем генетичної чистоти та відсутності соматональної варіабельності;

- створити безвірусні маточники плодових та ягідних культур, забезпечити періодичний публічний контроль за поширенням шкідливих мікроорганізмів;

- здійснювати більш дієвий контроль за виробництвом (зокрема на присадибних ділянках) та завезенням з-за кордону садивного матеріалу плодових і ягідних культур;

- провести інвентаризацію наявних маточних, маточно-живцевих та плодово-ягідних насаджень в Україні.

Організаційно-економічні заходи

Організаційно-економічні заходи:

- удосконалення системи економіко-правового забезпечення розвитку галузі та узгодження її з міжнародними стандартами;

- створення Українського Центру сертифікації садивного матеріалу на зразок голландської чи польської моделей в структурі Асоціації «Укрсадпром»;

- створення єдиної інформаційної бази виробників садивного матеріалу;
- впровадження інформаційно-облікової онлайн системи з питань контролю за поширенням сортів рослин, яка об'єднуватиме дані про сорти багаторічних культур, власників сортів, суб'єктів розсадництва, обсяги вирощеного та реалізованого садивного матеріалу;
- використання інформаційних ресурсів з метою отримання актуальної інформації про галузь та підвищення ефективності контролю карантинного та фіто-санітарного стану, своєчасного реагування на ризики;
- узгодження діяльності державних органів з діяльністю галузевої асоціації, яка забезпечуватиме постійний моніторинг ситуації в галузі, координуватиме діяльність та представлятиме інтереси виробників плодово-ягідної продукції, здійснюватиме їх інформаційну підтримку та прийматиме участь у розробці нормативно-правових актів, що стосуються садівництва;
- розвиток системи страхування в галузі садівництва;
- відновлення практики проведення щорічних навчальних курсів аудиторів із сертифікації та курсів підвищення кваліфікації фахівців з розсадництва на базі успішних розсадницьких господарств та у співпраці з провідними навчальними закладами та науковими установами;
- забезпечення розсадницьких господарств повним доступом до інформації щодо єдиних вимог до продукції розсадництва (стандартів);
- створення Біотехнологічного Центру розмноження, оздоровлення та збереження генетичних ресурсів на базі одного чи декількох розсадницьких підприємств з сучасними лабораторіями та іншою технічною базою;
- створення Комітету з розсадництва на базі профільної Асоціації;
- проведення добровільної сертифікації розсадницьких господарств у профільній Асоціації та запровадити систему моніторингу якості маточних насаджень та садивного матеріалу, а також контролю за обігом сортів плодово-ягідних культур в Україні.

Науково-освітнє забезпечення галузі

Пріоритетними напрямками науково-технічного та освітнього забезпечення розвитку садівництва мають бути:

- селекція на основі генетичних методів, що передбачає створення нових високопродуктивних сортів плодових, горіхових і ягідних культур з високими споживчими якостями плодів і генетичною стійкістю до біотичних та абіотичних факторів;
- розробка сортових технологій вирощування, зберігання та переробки плодів і ягід для новітніх селекційних сортів;
- проведення навчальних курсів аудиторів із сертифікації та курсів підвищення кваліфікації фахівців розсадниководів на базі Уманського Національного університету садівництва та розсадницьких господарств Асоціації «Укрсадпром»;
- впровадження заходів, спрямованих на популяризацію професій в галузі садівництва.

Обсяги та джерела фінансування

Джерела фінансування – кошти державного та місцевих бюджетів, приватні інвестиції та інші джерела, не заборонені законодавством, міжнародної фінансової та технічної допомоги.

Суттєвим фактором, що сприятиме розвитку галузі садівництва і ягідництва, є можливість залучення товаровиробниками кредитних коштів під державні та місцеві гарантії.

4. ЕФЕКТИВНІСТЬ ТА ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ

Розвиток розсадництва є основною умовою розвитку всієї галузі садівництва.

Концепція спрямована на врегулювання діяльності галузі розсадництва багаторічних культур. Положення чинного Законодавства не відповідають європейським критеріям ведення галузі розсадництва, що в значній мірі заважає ефективному веденню виробництва садивного матеріалу плодово-ягідних культур і не дозволяє вітчизняному садивному матеріалу багаторічних культур вийти на сучасний рівень за показниками якості та фітосанітарної чистоти і бути конкурентоспроможним на зовнішніх ринках.

Впровадження Концепції дасть поштовх розвитку вітчизняного розсадництва багаторічних культур та садівництва в цілому і забезпечить:

- створення нових промислових насаджень вітчизняних та зарубіжних сортів плодових і ягідних культур якісним садивним матеріалом, які мають попит у споживачів;
- створення нових робочих місць в розсадницьких господарствах, постійне підвищення кваліфікації спеціалістів;
- збільшення надходження податків в державний та місцеві бюджети.
- дозволить вітчизняному садивному матеріалу багаторічних культур вийти на сучасний рівень за показниками якості та фітосанітарної чистоти і бути конкурентоспроможним на зовнішніх ринках.

ПОСИЛАННЯ

1. Стимулирование потребления фруктов и овощей во всем мире / <https://www.who.int/dietphysicalactivity/fruit/ru/>
2. Галузева програма розвитку садівництва України на період до 2025 року/ затверджено Наказом Мінагрополітики України та НААН від 21 липня 2008 р. № 444/74.
3. Закон України «Про охорону прав на сорти рослин» із змінами та доповненнями / <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3116-12#Text>
4. Закон України «Про насіння і садивний матеріал» із змінами та доповненнями / <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/411-15#Text>.
5. Якість продукції розсадництва плодових культур / Караєв О.Г., Толстолік Л.М. – Мелітополь 2014 -150 с.